
Van de bovenste boekenplank

Wie als arbeidsmarktonderzoeker nu en dan een anderstalig boek ter hand neemt, internationale tijdschriften en buitenlandse working papers doorploegt, websites bezoekt of simpelweg wat uitgeverscatalogi inkijkt, komt onvermijdelijk geregeld verrassende dingen tegen. Onderzoeksresultaten die niet echt voor de hand liggen en waarvan je graag eens een binnenlands equivalent zou zien. Interessante en intelligent gebruikte datasets, waarvan je zou hopen dat ze ook bij ons beschikbaar zijn. Conceptuele kaders en onderzoeksmethoden die ietwat van het gewone afdwalen of zelfs gedurfd te noemen zijn. Boeken waarvoor je de tijd niet hebt om ze te lezen of er de waarde van in te schatten omdat ze net naast je eigen enge vakgebied vallen, maar waarvan je graag door een deskundig iemand de inhoud gepeild zou zien. Allemaal dingen dus waarvan je in eerste instantie misschien de neiging hebt om ze voor jezelf te houden in de hoop er later iets mee te kunnen doen dat in je vakgebied ophef maakt, maar waar je bij nader toezien toch in de koffiekamer met collegae over praat omdat je beseft dat je de tijd of de competentie niet hebt om er écht iets mee te doen en je deze parels toch niet verloren wil laten gaan.

De bedoeling van deze rubriek is om dat soort zaken te verzamelen. Wie iets te signaleren heeft contacteert: Walter Van Trier, p/a Steunpunt WAV, E. Van Evenstraat 2C, 3000 Leuven, tel. 016/323225, e-mail: walter.vantrier@wav.kuleuven.ac.be

Van de boekenplank

Bijna een decennium geleden publiceerden twee Franse economen een handboek arbeidseconomie dat met recht een bevoorrechte plaats opeiste op de boekenplank van wie zich professioneel met dit onderzoeksdomein bezighoudt. Qua vormgeving kon *Economie du travail. La formation des salaires et les déterminants du chômage*, Paris, Editions De Boeck, 1996 nog niet echt tippen aan de goede Engelstalige (meestal Amerikaanse) handboeken. Maar qua inhoud leverden Pierre CAHUC, prof aan de Sorbonne, en André ZYLBERBERG, onderzoeksleider aan het CNRS en lesgever aan de Ecole Polytechnique, voortreffelijk werk. Hun boek was uitermate up-to-date en in verschillende hoofdstukken maakte de aanpak het beter geschikt voor de Europese situatie dan de Amerikaanse tegenhangers. Sindsdien zijn artikels van beide auteurs –

apart, samen of in samenwerking met anderen – niet meer weg te branden uit de vaktijdschriften en hebben zij zich opgeworpen als behorend tot de meest vooraanstaande arbeidseconomen in Frankrijk. Wie het grote werk schuwt, maar toch kennis wil maken met de inzichten en werkwijze van deze beide heren kan gebruik maken van een recent klein, handzaam en voor een groter publiek bedoeld boekje, *Microéconomie du marché du travail*, Paris, Ed La Découverte (collection Repères 354), 2003, waarin CAHUC en ZYLBERBERG vier topics behandelen: het arbeidsaanbod, het onderwijs, de vraag naar arbeid en het zoekgedrag.

In hun meest recente boek, *Le chômage, fatalité ou nécessité?*, Paris, Flammarion, 2004, presenteren Pierre CAHUC en André ZYLBERBERG een synthese van het empirisch arbeidseconomisch onderzoek en evalueren zij het tewerkstellingsbeleid van

de overheid tegen de achtergrond van de meest belangrijke bevindingen. De titels van de hoofdstukken waarin ze deze gegevens samenbrengen spreken voor zich: 'le travail ne se partage pas', 'le salaire n'est pas (toujours) l'ennemi de l'emploi', 'le travail doit payer', 'protéger l'emploi autrement' of 'l'éducation n'est pas une potion magique'. Maar de vastelling waarmee ze hun boek beginnen, waarop ze het sterkst de nadruk leggen en die de basis vormt voor hun hele argumentatie is dat er in Frankrijk elke dag 10 000 banen verloren gaan, maar dat er ook 10 000 gecreëerd worden. En, benadrukken beide economen, dit proces van creatie en destructie van banen is niet het gevolg van internationalisering of globalisering en ook niet van de invoering van nieuwe technologieën. Nee, dit proces van 'creatieve destructie' is eigen aan een dynamische economie en is een kenmerk van de economische ontwikkeling sinds het begin van de industrialisering. Deze dynamiek hinderen, betekent bijgevolg een rem zetten op de economische ontwikkeling en de productie van welvaart.

De stelling van CAHUC en ZYLBERBERG is dat het beleid zich van dit fundamentele gegeven veel te weinig bewust is en dat de maatregelen ter bestrijding van ongelijkheid en werkloosheid niet aangepast zijn aan deze realiteit. "Ils reposent le plus souvent sur une conception erronée du marché du travail, où les emplois devraient être éternel, où chaque destruction d'un post de travail serait un événement anormal, dramatique, qu'il faudrait éviter à tout prix" (p. 12). Dit betekent niet dat men geen belang moet hechten aan het lot van wie zijn baan verliest. "Il faut reconnaître le caractère incontournable, massif et – ce terme fera bondir – utile, non seulement des destructions d'emplois, mais aussi du chômage. Il faut cesser de traiter les destructions d'emplois comme des accidents et les chômeurs comme des victimes ou des coupables. Les destructions d'emploi sont indispensables à la croissance. Rechercher un emploi est une activité sociale utile qui doit être rémunérée en conséquence" (p. 12). Pas als het beleid deze gestalt-switch maakt en zich met de totaliteit van de arbeidsmarkt bezighoudt in plaats van te focussen op de marges ervan kan men een begin maken met de uitbouw van een efficiënt en rechtvaardig systeem van maatregelen.

Le chômage, fatalité ou nécessité? confronteert de lezer dus feitelijk met erg slecht nieuws. Werkloos-

heid is niet enkel onvermijdelijk, maar wel degelijk noodzakelijk en zelfs nuttig. Werkloosheid bestrijden kan bijgevolg gemakkelijk perverse effecten hebben. CAHUC en ZYLBERBERG benadrukken evenwel dat er ook goed nieuws is. Inderdaad, de voorbije decennia verwierven we zeer zeker meer kennis over de werking van arbeidsmarkt en over de hervormingen die leiden tot de destructie en creatie van jobs. Hieruit kan het beleid lessen trekken en in de slotbeschouwing van hun boek formuleren CAHUC en ZYLBERBER vier belangrijke conclusies.

- Elke werkdag creëert en vernietigt men in Frankrijk tienduizend banen. Dit proces is de motor van de economische groei en de materiële vooruitgang. Als we ons levensniveau willen verbeteren, moeten we deze 'creatieve destructie' aanvaarden. In de huidige situatie is het arbeidsrecht essentieel gebaseerd op een logica van controle en repressie die niet is aangepast aan deze realiteit. Men moet deze vervangen door een logica van preventie, wat geen synoniem hoeft te zijn van volledige deregulering. "La protection de l'emploi doit être basée sur des mesures fiscales incitant les entreprises à mieux tenir compte de la valeur sociale des emplois. D'autre part, le système d'assurance chômage doit être bâti sur un engagement mutuel entre les services d'emploi et le chômeur, dans lequel des indemnités conséquentes et un accompagnement permanent sont fournis en contrepartie d'obligations et de contrôles en matière de recherche d'emploi" (p. 194).
- Op dit ogenblik vormt de arbeidskost op het niveau van het minimumloon een obstakel voor meer banen. Hieraan kan men verhelpen door een vermindering van de sociale lasten of door subsidies bij bepaalde aanwervingen. Deze optie heeft als voordeel dat de koopkracht van de laagst betaalde werknemers behouden blijft en dat de loonongelijkheid niet toeneemt. "Mais cette voie coûte cher car les baisses de charges et les subventions doivent être financées. Faire payer un petit nombre de 'riches' ne suffit pas. [...] Cette solution demande donc un effort de solidarité de la part d'une très grande partie des ménages" (pp. 194-195).
- Maatregelen die ontslaan van het zoeken naar werk, vormen van vervroegde uittreding en gesubsidieerde jobs in de niet-marktsector vertegenwoordigen in hun totaliteit meer dan een

miljoen personen. De mogelijkheid openen om zich uit de actieve bevolking terug te trekken of directe jobcreatie in de publieke sector lijken op het eerste gezicht de meest zekere manier om de werkloosheid te doen dalen. “Malheureusement, les évaluations disponibles montrent que c’est exactement le contraire qu’il faut faire: réduire la population active détruit des emplois et, à terme, les aides à l’emploi sont d’autant plus efficace qu’elles sont ciblées vers un emploi régulier du secteur marchand” (p. 195).

- Overheidsuitgaven voor professionele vorming verbeteren de perspectieven op tewerkstelling of een beter inkomen slechten in zeer specifieke omstandigheden. Veelal spelen ze enkel in het voordeel van wie reeds uit een beter milieu komt en hebben ze geen invloed op de meest benadeelden. In geen enkel geval vormen ze een mirakeloplossing. Natuurlijk is het mogelijk de productiviteit van laagopgeleide volwassen werknemers te verbeteren, maar dit kost erg veel en in het algemeen is een reductie van de arbeidskost een effectiever middel om hen te integreren. “Les dépenses publiques de formation devraient être réorientées dans deux directions: tout d’abord, vers les jeunes enfants issus de milieux défavorisés en intervenant surtout en marge de l’école et en interaction avec le milieu familiale; ensuite vers des programmes ciblés, avec un suivi long et coûteux des bénéficiaires, ce qui suppose d’en finir avec le saupoudrage des aides” (p. 195).

Deze conclusies zijn niet leuk, zeggen CAHUC en ZYLBERBERG, maar ze zijn onontkoombaar. Dat men ze te weinig kent of onder ogen durft zien, heeft voor gevolg dat er nog steeds een grote werkloosheid heerst in Frankrijk. Beleidsmensen en een groot aantal intellectuelen dragen hier een grote verantwoordelijkheid. “En rejoutant, souvent sans discernement, l’analyse économique ‘bourgeoise’ ou ‘libérale’ de l’économie de marché, ils se sont privés des outils qui leur auraient permis de réfléchir objectivement aux mécanismes qui gouvernent la production et la distribution des richesses dans le monde réel. Cet aveuglement fait qu’aujourd’hui la France vit dans une forme de pensée économique qui relève plus des croyances fantasmagoriques que du rationalisme. On y attend le retour de la croissance, comme les anciens attendaient le retour de la pluie. Certes, au lieu de danser

les soirs de pleine lune, on invoque de façon incantatoire d’autres dieux consensuels (les grands projets européens, la formation tout au long de la vie, etc.), mais en réalité on se dit qu’il finira bien par pleuvoir, en espérant seulement que ces gouttes bénites arrivent avant les prochaines échéances électorales” (p. 196).

Opvallend in het boek van CAHUC en ZYLBERBERG is dat zij de oorzaak van de werkloosheid volledig toeschrijven aan de slechte functionering van de arbeidsmarkt en aan de hindernissen die de ‘creatieve destructie’ van jobs tegenwerken. Zij staan met deze visie zeker niet alleen. Integendeel, dé algemeen aanvaarde diagnose van het Europese werkloosheidsprobleem wees naar de werkloosheidsuitkeringen, de ontslagregelingen, de hoge belastingen en dergelijke meer als evenveel factoren die omwille van hun ontregelende invloed de loonstructuur, de incentieven tot werken en de neiging om aan te werven, leidden tot een hogere evenwichtswerkloosheid dan in de US. Vandaar de nood aan deregulering om een grotere loonwaaier te bewerkstelligen en de ‘samengedrukte’ loonstructuur uit de weg te ruimen. Hoewel CAHUC en ZYLBERBERG duidelijk niet pleiten voor een volledige deregulering en oog blijven hebben voor de potentieel nadelige effecten van een dergelijk beleid op de inkomensongelijkheid, vertoont hun uitgangspunt sterke overeenkomsten met het uitgangspunt van de meest gangbare diagnose van het werkloosheidsprobleem, met name dat de oorzaak van de problemen ligt in de bestaande instituties die de sclerose van de arbeidsmarkt in de hand werken.

Niet iedereen is het evenwel met deze diagnose eens. Een recent voorbeeld van een afwijkende analyse is, onder andere, te vinden in het werk van Ronald SCHETTKAT.

Dat men een decennium geleden ter verklaring van het grote contrast tussen de Europese werkgelegenheidssituatie en deze in de US naar de grote verschillen in rigiditeit (of flexibiliteit) van de arbeidsmarkt verwees, lijkt nog enigszins aannemelijk, zeker in een periode waarin de neoklassieke macro-economische visie het beleid in Europa domineerde. Maar, argumenteert SCHETTKAT – in ‘US-Sclerosis? What Happened to the ‘Great American Job Machine’?’, in: *Intereconomics*, January/Fe-

bruary 2004, pp. 46-50 – vandaag zou men zeker beter moeten weten. De situatie is ondertussen immers grondig gewijzigd. Sinds 1996 lijken de US teruggekeerd naar een groeipad analoog aan dat van de jaren 1960 en heeft de economische situatie er dezelfde kenmerken waarvoor men de term 'eurosclerosis' bedacht – "economic growth with stagnating employment, i.e. high employment threshold or high productivity growth". Wat is hier aan de hand?, vraagt SCHETTKAT zich af. Hoe kan men deze omslag verklaren? Hebben de US een institutionele hervorming ondergaan en een welvaartsstaat van het Europese type ingevoerd? Nee. Heeft Europa ondertussen zijn arbeidsmarkt volledig gedereguleerd? Nee.

Deze conclusie – dat de arbeidsmarkt niet de essentiële factor is in de verklaring van de verschillen inzake de ontwikkeling van werkgelegenheid en werkloosheid – staaft SCHETTKAT in 'Are institutional rigidities at the root of European unemployment?', in: *Cambridge Journal of Economics*, vol. 27 (2003) pp. 771-787 met een vergelijkende analyse van de Duitse en de Nederlandse situatie. Nederland kende een werkgelegenheidsgraai die hoger lag dan de US en een werkloosheidsgraad onder 3%. De Duitse werkloosheidsgraad bleef erg hoog. Kan men – in navolging van de conventionele visie – dit verschil in succes inzake werkgelegenheid verklaren door een verschil in de structuur van de arbeidsmarkt? Welnee, aldus SCHETTKAT, want een dergelijke verklaring zou in de andere richting wijzen. "The incentives to work are generally greater in Germany than in the Netherlands, except where the family component of the German social security system affects the results... In all other cases..., the Dutch benefit system is more generous than the German system, and taxes are generally higher. Employment protection seems to be stricter in the Netherlands than in Germany, and the dismissal procedure is lengthier, riskier and more costly" (p. 785). De loonwaaier is stabiel en erg vergelijkbaar in beide economieën, maar veel minder breed dan in de US. Iets gelijkaardigs geldt voor de verdeling van vaardigheden. Corrigeert men voor de verdeling van vaardigheden dan is de loonwaaier in de twee Europese landen niet meer samenge-drukt dan deze in de US. "Skill differentials between the employed and the unemployed are small in the Netherlands and Germany but substantial in the US. This runs completely counter to the claims

of the wage-compression hypothesis, which claims that high minimum wages exclude low-skilled workers from employment in Europe, whereas flexible wages in the US can price these workers into employment" (p. 785). Het belangrijkste verschil tussen Nederland en Duitsland is de verschillende trend van de reële lonen. "Wage policy in the Netherlands needs to be seen as part of a macroeconomic policy mix, where a consistent combination of monetary, fiscal and wage policies reinforced each other enabling the Netherlands to achieve a big export surplus, which has provided the basis for the 'Dutch Miracle'".

Kortom, de vergelijking van Nederland, Duitsland en de Verenigde Staten toont duidelijk aan dat niet de rigiditeit van de arbeidsmarkt, maar wel een gebrek aan gecoördineerd macro-economisch beleid waarvan het loonbeleid een inclusief onderdeel moet zijn, aan de bron ligt van de slechte Europese prestaties inzake werkgelegenheid. "... the misalignment of macroeconomic policy is the root of the European employment problem", schrijft SCHETTKAT in *US-sclerosis*.

Het grote verschil tussen de US en Europa is volgens SCHETTKAT dat de US op het vlak van macro-economisch beleid veel pragmatischer handelen en veel minder de dominerende orthodoxie volgen dan de Europese leiders. "US macroeconomic policy seems to be more prepared to support an expansionary growth path." Waarom is een beleid dat een dergelijk expansief groeipad ondersteunt belangrijk?

Productiviteitsgroei leidt in het algemeen tot een toename van de productiecapaciteit. Met dezelfde input kan men meer output produceren en dezelfde output vereist minder input. "Just to hold employment constant and to remain at the same employment-population ratio, demand per head of the population must rise proportionally to productivity and/or working hours must decline. The level of final demand in the economy must keep pace with the supply improvements (productivity growth) to keep employment constant." In theoretische modellen veronderstelt men meestal dat de vraag automatisch gelijk is aan het aanbod – daarvoor zorgt de wet van Say en het prijsmechanisme. Maar in realiteit worden beide zijden van de markt gedreven door verschillende invloeden en is er

geen automatisme dat zorgt voor een evenwicht. Jan Tinbergen, de eerste Laureaat van de Nobelprijs voor Economie, zei ooit dat economische ontwikkeling een voortdurende race is tussen productiviteitsverbetering en uitbreiding van de vraag. Vandaar dat een goed macro-economisch beleid essentieel is. Maar vanuit een conventioneel standpunt bekijkt men de zaken anders. Neoklassieke macro-economen gaan uit van de stelling dat stimuleren van de vraag niet tot meer werkgelegenheid, maar wel tot inflatie zal leiden. Bovendien, aldus SCHETTKAT, beschouwden voorstanders van de 'eurosclerose'-diagnose de hoge productiviteit in Europa als een artificieel gevolg van regelgeving die een rem vormde voor economische activiteiten met een lage productiviteit. Ware Europa gekenmerkt geweest door 'Amerikaanse regelgeving', zo luidde het argument, dan zou Europa een lagere productiviteitsgroei gekend hebben en bijgevolg zou dezelfde economische groei geleid hebben tot meer werkgelegenheid.

Maar nogmaals, aldus SCHETTKAT, vandaag liggen de kaarten duidelijk anders. Het punt waarop economische groei leidt tot toename van de werkgelegenheid ligt nu in Europa lager dan in de VS. Gezien noch in Europa noch in de VS drastische hervormingen zijn doorgevoerd, kunnen arbeidsmarktinstuties niet de drijvende kracht zijn achter productiviteitstrends.

Tijdschriftgesprokkel I

De mate waarin de modellen die economen gebruiken al dan niet min of meer afwijken van de realiteit is een kwestie waarover men al massa's papier volschreef. Dat modellen afwijken van de realiteit is uiteraard evident. Om een uitspraak van wijlen Michel Foucault te parafraseren: landkaarten die elk detail weergeven, helpen ons niet veel verder. Maar een vereiste is uiteraard wél dat men geen essentiële onderdelen van de realiteit weg-abstraheert. Een goede illustratie van het feit dat 'abstractie' op zich geen echt probleem vormt, is het klassieke artikel van Herbert SIMON, A Formal Theory of the Employment Relationship, in: *Econometrica*, vol. 19 (1951) n° 3, pp. 293-305. SIMON argumenteerde in dit artikel dat de tekstboekvisie op de arbeidsmarkt realiteitszin mist omdat het miskent dat een arbeidscontract impliceert dat de

werknemer de autoriteit over zijn activiteiten tijdens de werkuren overdraagt aan de werkgever, al blijft elke werknemer uiteraard geïnteresseerd in de taak die hij moet uitvoeren. Door aandacht te vragen voor dit uiterst essentiële aspect van het arbeidscontract verhoogt SIMON de realiteitswaarde van het model, hoewel het geheel van zijn redenering er niet minder 'abstract' door wordt.

Hoewel kritieken met dezelfde draagwijdte als deze van Herbert SIMON in de loop van de voorbije decennia meermaals zijn gemaakt, blijft het merendeel van de economen nog steeds over de arbeidsmarkt nadenken vanuit een model dat in weinig of niets verschilt van het model waarmee men om het even welke andere (produkt)markt benadert – marktruimend evenwicht inclusief. Vandaag verschijnen er niettemin nog artikels die duidelijk maken dat deze aanpak niet zonder problemen is.

✓ In een recent artikel pakken Stephen MACHIN en Alan MANNING, beiden verbonden aan het Centre of Economic Performance van de London School of Economics, deze kwestie op een empirische manier aan. In 'A test of competitive labor market theory: the wage structure among care assistants in South England', in: *Industrial and Labor Relations Review*, vol. 57 (2004) n° 3, pp. 371-385 maken ze gebruik van erg gedetailleerde en volledige gegevens uit een enquête bij private bejaardenhuizen in het zuiden van Engeland om na te gaan of de loonstructuur in deze sector de vorm aanneemt die men op basis van een competitief arbeidsmarktmodel zou verwachten. Waarom interesseert hen deze sector en meer specifiek de arbeidsmarkt voor 'care assistants' in deze sector? Wel, zeggen MACHIN en MANNING, deze sector benadert erg goed wat economen meestal verstaan onder een competitieve arbeidsmarkt. Het gaat om een groot aantal kleine bedrijfjes met een uiterst homogene activiteit in een geografisch erg geconcentreerd gebied. Bovendien kent het loonvormingsproces geen externe beperkingen want de werknemers zijn niet gesyndiceerd en op het ogenblik van de gegevensverzameling gold er in de sector geen minimumloon. In een dergelijke situatie verwacht men een marktloon te vinden voor werknemers van een welbepaalde kwaliteit. Dit heeft twee gevolgen die men empirisch kan testen: werknemers van gelijke kwaliteit moeten in alle bedrijven hetzelfde loon verdienen en werknemers

van ongelijke kwaliteit moeten een verschillend loon verdienen zelfs als ze in hetzelfde bedrijf werken. Focussen op een jobcategorie – ‘Care Assistent’ – laat toe om de loonstructuur van een erg strikt omschreven arbeidsmarkt te bestuderen, maar zelfs dan stellen zich de nodige problemen. Zo maakt men binnen deze categorie nog een onderscheid tussen ‘day-care assistants’, ‘senior day-care assistants’ en ‘junior day-care assistants’ en het is niet duidelijk of deze verschillende jobtitels echte verschillen in jobinhoud weergeven of enkel een manier om loonverschillen tussen individuen te verantwoorden. Op te merken valt nog dat het overgrote deel van het personeel geen formele kwalificaties heeft, dat het gemiddelde loon – & 2.97 per uur in 1992 – lager lag dan het gemiddelde voor om het even welk beroep gerapporteerd in andere loonenquêtes of dan het minimumloon dat de Labour Party in 1992 voorstelde in haar verkiezingsprogramma en dat ondanks dit lage gemiddelde loon toch een aanzienlijke spreiding van de uurlonen valt waar te nemen. De belangrijkste vaststelling is evenwel dat er verbazingwekkend weinig loonspreiding is binnen, maar aanzienlijke heterogeniteit tussen de bedrijfsjes. Bovendien lijkt het niet plausibel dat de waargenomen loonstructuur kan verklaard worden door beroep te doen op de notie ‘marginale productiviteit’. Welke conclusie trekken MACHIN en MANNING uit hun gegevens? “Given the results reported above, we do not think the competitive model is especially helpful for understanding the particular labor market analyzed here” (p. 381). Om de gegevens succesvol te verklaren, moet een theorie uitleggen waarom er zo weinig loonverschillen zijn binnen een bedrijf, waarom de loonverschillen binnen de bedrijven nauwelijks een band lijken te hebben met productiviteit en waarom schijnbaar gelijkaardige bedrijven een verschillend, maar over de tijd stabiel loonbeleid voeren. Het competitief arbeidsmarktmodel komt hiervoor dus niet in aanmerking, maar is er een andere plausibele kandidaat? Uit een swot-achtige analyse (strengths, weaknesses, opportunities en threats) van vijf mogelijke alternatieven – ‘rent-sharing models’, ‘incentive models’, ‘fairness and status theory’, ‘implicit contracts’ en ‘monopsony’ – komt geen enkel model naar voor als alleenzalmakend. Als algemene conclusie stellen MACHIN en MANNING dat men de arbeidsmarkt wellicht best benadert met een model dat oog heeft voor de fricties die op deze markt optreden en die

aan de bedrijven een aanzienlijke speelruimte geven bij het bepalen van hun loonbeleid. “They seem to use this discretion to have very simple wage structures, probably because of worker dislike of wage variation among workers doing the same job and reluctance on the part of employers to allow the possibility of individual negotiation of wages. However, these speculations need to be subjected to more formal testing” (p. 384).

✓ Een kritiek die dichter ligt bij de aanpak van SIMON heeft te maken met de vorm van de arbeidsaanbodscurve. De conventionele aanbodstheorie – de klassieke referentie voor de toepassing hiervan op de arbeidsmarkt is, ten onrechte trouwens: L. ROBBINS, On the elasticity of the Demand for Income in Terms of Effort, in: *Economica*, vol. 10 (1930) pp. 123-129; voor een analyse van de ‘echte’ origine verwijs ik naar: Laurent DEROBERT, On the Genesis of the Canonical Labor Supply Model, in: *Journal of the History of Economic Thought*, vol. 23 (2001) n° 2, pp. 198-215 – veronderstelt dat bij een daling van de prijs van een bepaald goed de aanbieders zich geheel of gedeeltelijk uit de markt zullen terugtrekken en hun productiecapaciteit voor iets anders zullen gebruiken en vice versa. Maar is dit plausibel voor de arbeidsmarkt? Mag men zonder meer veronderstellen dat werknemers bij lage(re) lonen minder of helemaal niet meer zullen werken? Of dat werknemers bij hogere lonen steeds meer arbeid blijven aanbieden zonder eventueel bij een hoger inkomen meer van vrije tijd te willen genieten? Dit alles lijkt uitermate onwaarschijnlijk. Integendeel, men mag eerder het omgekeerde verwachten en in de literatuur is dit niet onopgemerkt gebleven. Dat hogere lonen kunnen leiden tot een afname van het arbeidsaanbod is al lang gekend als de ‘Backbending Labour Supply Curve’. Dat de noodzaak om in minimale levensbehoeften te voldoen bij lage lonen kan leiden tot een stijging van het arbeidsaanbod kent men als de ‘S-Shaped Labour Supply Curve’. Hoewel men dit laatste fenomeen vooral kent als kenmerk van ontwikkelingslanden is het ook relevant voor het lage eind van de arbeidsmarkt in welvaartsstaten. Al was het maar omdat het gebruik van een model met een ‘S-Shaped Labour Supply Curve’ leidt tot andere beleidsvoorschriften. Bijvoorbeeld: waar de invoering van een minimumloonwetgeving in het conventionele model onvermijdelijk leidt tot onvrijwillige werkloosheid is dat in het geval van een

S-vormige arbeidsaanbodscurve niet noodzakelijk het geval. Voor meer details verwijst ik, onder andere, naar: Robert E. PRASCH, Reassessing the Labor Supply Curve, in: *Journal of Economic Issues*, vol. 34 (2000) n° 3, pp. 679-692; Mohammed SHARIF, Inverted "S" – the complete neoclassical labour-supply function, in: *International Labour Review*, vol. 139 (2000) n° 4, pp. 409-435; en Maryke DESSING, Implications for minimum-wage policies of an S-shaped labor-supply curve, in: *Journal of Economic Behavior & Organization*, vol. 53 (2004) pp. 543-568.

✓ Wie graag een compleet overzicht krijgt van het geheel van de kritieken op het neoklassieke micro-economische begrippenkader kan ik met een gerust hart verwijzen naar: Frederic S. LEE, Steve KEEN, The Incoherent Emperor: A Heterodox Critique of Neoclassical Microeconomic Theory, in: *Review of Social Economy*, vol. 62 (2004) n° 2, pp. 168-199. De aanleiding tot het artikel, schrijven de auteurs, is de vaststelling dat men zelfs op conferenties van heterodoxe economen nog dikwijls met veel te veel respect spreekt over het neoklassieke micro-economische denkkader en dat zelfs heterodoxe economen blijven geloven dat mits wat knippen en aanpassen onderdelen ervan – aanbodscuren, productiefuncties, winstmaximalisatie, en dergelijke meer – best bruikbaar blijven. Het merendeel van wie deze houding aanneemt "is not a micro-economist, does not do research in micro-economics (heterodox or neoclassical), has no memory of the many critiques of neoclassical micro, and does not sleep, dream, and wrestle with the theoretical issues of microeconomic theory everyday of her/his life" (p. 170). Wie blijft geloven dat men onderdelen van het neoklassieke micro-economische kader kan redden, is ofwel onwetend en beseft niet hoe vernietigend sommige van de kritieken zijn, ofwel intellectueel onbekwaam om te verwerpen wat men op de schoolbanken leerde."..., most heterodox economics are unaware that as a collective, the critiques completely undermine neoclassical theory. Hence the objective of this article is to dispel ignorance by bringing together the various existing criticism to delineate a systematic critique of the core components of neoclassical microeconomic theory..." (p. 170). Om deze doelstelling te bereiken, construeerden LEE en KEENE een overzicht van een dertigtal instrumenten en methoden die in het merendeel van de tekstboeken mi-

cro-economie als essentieel worden aangegeven. In de rest van het artikel brengen zij de kritieken samen die in het verleden op elk van deze onderdelen van de theorie zijn uitgeoefend. In hun besluit benadrukken LEE en KEENE dat deze verzameling kritieken niet enkel de neoklassieke micro-economische theorie van competitieve markten in diskrediet brengt, maar ook van toepassing is op niet-competitieve markten, zoals monopolistische competitie, imperfecte competitie, oligopolie en monopolie. "Without sense, sensibility, and coherent vision of how the economy works, NCMT has nothing to offer heterodox economists. So should NCMT be shown any respect? The Sraffian clarion call of yesterday is clearly the appropriate answer: No, the theory should be discarded and without a tear of remorse" (p. 192).

Tijdschriftgesprokkel II

Onderwijs, opleiding, vorming, levenslang leren, basisvaardigheden – deze begrippen zijn uit het huidige discours over arbeidsmarktbeleid niet meer weg te branden. Onderzoek over de invloed van deze zaken op de werking van de arbeidsmarkt beleven dan ook een 'boom' en een simpele rondgang in om het even welke bibliotheek levert dan ook een gulle en zeer verscheiden oogst aan publicaties.

✓ Als de Europese Unie Europa wil omvormen tot een ruimte waarin levenslang leren courant is dan zal men ook oog moeten hebben voor de rol van opleiding en vorming op de werkplaats. In 'Training in Europe', in: *Journal of the European Economic Association*, vol. 2 (2004) 2-3, pp. 346-360 vragen Wiji ARULAMPALAM, Alison L. BOOTH en Mark L. BRYAN zich af wie op dit ogenblik in Europa van dit soort opleiding kan genieten en of er op dit vlak een verschil is tussen mannen en vrouwen. Om deze vraag te beantwoorden, gebruiken ze de eerste zes golven van de European Community Household Panel. Op basis van de kans dat een individu een opleiding of vorming start, identificeren de auteurs drie groepen van landen. In Groot-Brittannië, Denemarken en Finland gaat het elk jaar om meer dan een derde van de respondenten; in Oostenrijk, België, Frankrijk en Spanje ligt deze kans tussen de 10% en de 16%; in Ierland, Italië en Nederland ligt deze kans onder de 10%. Bovendien

lijkt de kans op participatie aan opleiding of vorming niet verschillend voor mannen en vrouwen – enkel in Denemarken, Finland, Spanje en Italië is het verschil significant en in het voordeel van de vrouwen. Verder bekijken de auteurs de invloed van leeftijd, tijdelijke contracten, deeltijds werk, jobs in de overheidssector en de complementariteit tussen onderwijs en formele opleiding en vorming. Hun analyses leiden tot de conclusie dat in de meeste landen voor beide geslachten opleiding en vorming positief is gecorreleerd met tewerkstelling in de publieke sector en een hogere opleiding. Wat de leeftijd betreft, is er voor de vrouwen geen verband met de kans op participeren in een job-gerelateerde opleiding, maar voor mannen wel. Ook is er in sommige landen een negatief verband tussen opleiding en werken in een tijdelijk contract, zeker voor mannen. Anna VIGNOLES, Fernando GALINDO-RUEDA en Leon FEINSTEIN maken in 'The Labour Market Impact of Adult Education and Training: A Cohort Analysis', in: *Scottish Journal of Political Economy*, vol. 51 (2004) n° 2, pp. 266-280 gebruik van de National Child Development Study – een longitudinale survey van Britse ingezetenen geboren tussen 3 en 9 maart 1958 – om de invloed na te gaan van werkgerelateerde opleidingen op de loonontwikkeling van de respondenten. Hun conclusie is dat werkgerelateerde training die men als volwassene geniet slechts in een beperkt aantal gevallen een positieve invloed heeft op de lonen van mannelijke werknemers. "On average, male workers who undertook work related training in mid career (age 33-42) experienced 4-5% higher wage growth over the period 1991-2000, as compared to similar workers who did not undertake any training. When we investigated further, however, we found that workers who are selected to receive training are not representative of all workers. Rather, firms appear to 'cherry pick' workers, identifying those most likely to gain from training. When we took account of this, we found that workers who received training gained substantially, experiencing around 12% higher wage growth over the period. However, those workers who did not receive training *would not have* gained higher wages from the training had they done so" (p. 278). Vanuit een beleidsperspectief is dit in twee opzichten een belangrijke vaststelling. In tegenstelling tot formele kwalificaties die men verwerft tijdens de beroepsloopbaan en waarvoor eerder onderzoek uitwijst dat ze over het algemeen niet resulteren in hogere

lonen heeft vorming georganiseerd door de bedrijven dit effect wel. "Firms appear able not only to pick those workers most likely to gain from training but also to provide training that has a positive impact on wages." Maar hierin een substituuut zien voor een beleid dat Britse arbeiders van de nodige vaardigheden voorziet tijdens een periode van initiële opleiding zou fout zijn. "Low productivity workers with few skills are unlikely to gain from a policy to encourage employers to provide training. Instead, firms are likely to train those workers who are more able in the first place, thereby leaving the poorly skilled worker even further behind."

✓ Hoewel iedereen beseft dat informele manieren van leren, zeker tijdens de arbeidsloopbaan, een belangrijke rol kunnen spelen in het verwerven van kennis en vaardigheden bestaat hierover erg weinig empirisch materiaal. Niet onbegrijpelijk uiteraard, want precies het informele karakter maakt het registreren van de nodige gegevens niet gemakkelijk of doet vragen stellen over de betrouwbaarheid. In 'Les effets de la formation informelle sur les gains: une comparaison sur données appariées Françaises, Marocaines et Tunisiennes', in: *L'Actualité Economique*, vol. 78 (2002) n° 2, pp. 179-205 maken Guillaume DESTRE en Christophe NORDMAN gebruik van een inventief model om hierin enig inzicht te verwerven. Geïnspireerd op vroeger werk van Lévy-Garboua maken ze een onderscheid tussen 'leren door ervaring' en 'leren door kijken'. Op basis van de veronderstelling dat bedrijven productiviteitslonen betalen (en dat het loon dus een maat is voor het ingezette menselijk kapitaal) en een aantal bijkomende hypothesen – bijvoorbeeld dat 'leren door kijken' iets is dat je zelf doet en dus geen tijdsinvestering van instructoren vergt of dat de productiviteitswinst voortvloeiend uit 'leren door ervaring' sterk gecorreleerd is met het menselijk kapitaal van elke werknemer – construeren ze een model dat ze gebruiken bij de analyse van gegevens uit loonquêtes in Frankrijk, Marokko en Tunesië. Deze analyses tonen aan dat de invloed van informeel leren op de lonen in de twee Maghreblanden significant veel sterker is. Maar in tegenstelling tot hun Tunesische collega's lijkt voor Marokkaanse werknemers enkel 'leren door ervaring' een significante positieve invloed op de lonen te hebben. De oorzaak hiervoor ligt volgens de auteurs in de arbeidsorganisatie, die Tunesische werknemers meer kansen biedt op 'leren door kijken'.

✓ 'Numeracy' en 'literacy' krijgen in het recente onderzoek zowel als in het beleidsdiscours erg veel aandacht. Bij economen centreert deze aandacht zich vooral op de invloed die deze basisvaardigheden uitoefenen op de kans op werk en op het loon. In 'Numeracy, literacy and earnings: evidence from the National Longitudinal Survey of Youth', in: *Economics of Education Review*, vol. 22 (2003) pp. 511-521 geeft Christopher DOUGHERTY drie belangrijke redenen om aandacht te geven aan het verschil in de effecten van 'rekenen' en 'taal'. Onderzoek over 'cognitive ability' levert tot hiertoe geen duidelijk beeld van welk aspect de arbeidsmarktresultaten beïnvloedt, maar rekenen en taal vormen een voor de hand liggend startpunt. Bovendien krijgen maatregelen inzake rekenen en taal dikwijls voorrang in een beleid gericht op de laaggeschoolden. Tenslotte, omwille van de groei van de kenniseconomie en het belang van digitale technologie is het interessant om de bijdrage van rekenen en taal te vergelijken. Gebruik makend van de National Longitudinal Survey of Youth (gegevens verzameld in 1988, 1992 en 1992 op basis van een representatief staal uit de groep jongeren die in 1979 tussen 14 en 21 jaar was) vindt DOUGHERTY dat 'rekenen' een zeer significant effect heeft op het loon, vooral via het effect op het doorleren, maar ook rechtstreeks. Hoewel dit effect in absolute termen klein is, is het substantieel vergeleken met andere variabelen (zoals bijkomende onderwijsjaren) en stijgt de invloed ervan met de jaren. De invloed van 'taal' heeft een kleiner en minder significant effect, dat bovendien niet verandert over de tijd. Omwille van een niet-lineair karakter mag men evenwel verwachten dat een verbetering van 'taal' meer impact heeft op de lonen van de laagstgeschoolden dan een verbetering van 'rekenen'.

✓ Al lijkt het een beetje op economisch imperialisme, toch is het niet helemaal onbetamelijk om studieresultaten te bekijken als de opbrengst van een productieproces waarbij elke student verschillende soorten inputs op een specifieke manier tracht te combineren. Naast aanleg en inzet is 'efficiënt tijdsgebruik' wellicht één van de belangrijkste factoren die goede resultaten kunnen verklaren. Op basis van erg gedetailleerde gegevens over het tijdsgebruik van studenten van één welbepaalde Spaanse universiteit analyseren Peter DOLTON, Oscar D. MARCENARO en Lucia NAVARRO in 'The effective

use of student time: a stochastic frontier production function case study', in: *Economics of Education Review*, vol. 22 (2003) pp. 547-560 de relatieve efficiëntie van zelfstudie en formele contacturen. "The results suggest that, within the formal system of teaching in Spain, both formal study and self study are significant determinants of exam scores but that the former may be up to four times more important than the latter. We also find that self study time may be insignificant if ability bias is corrected for." Ralph STINEBRICKNER, Todd R. STINEBRICKNER, Time-use and college outcomes, in: *Journal of Econometrics*, vol. 121 (2004) pp. 243-269 maken gebruik van gegevens voor eerstejaars studenten van een specifiek Liberal Arts College in Kentucky. Op basis van deze gegevens vinden zij een significante en kwantitatief vrij grote niet-lineaire relatie tussen studietijd en studieresultaten. "From the standpoint of predicting first-year grade point average, study-effort is found to be at least as important as college entrance exam scores which have traditionally been found to be perhaps the best predictor of college outcomes." Een opvallend aspect van beide artikelen is dat ze eindigen op een reeks aanbevelingen voor studenten en onderwijsinstellingen.

En als afsluiter een les uit het verleden

De klemtoon die men tegenwoordig in beleidskringen legt op arbeidsparticipatie – oftewel de werkzaamheid – als de belangrijkste indicator voor een succesvol beleid brengt mee dat men over het werkgelegenheidsvolume enkel spreekt in termen van het aantal (of aandeel) tewerkgestelde personen. In het beste geval – en als de gegevens hiervoor beschikbaar zijn – houdt men bij vergelijkingen tussen landen of over de tijd rekening met het gemiddeld aantal gepresteerde arbeidsuren per werknemer om zo te corrigeren voor deeltijdse jobs. Er zijn evenwel goede argumenten voor de stelling dat de hoeveelheid ingezette arbeid niet enkel afhangt van het aantal werkende personen en van het gemiddeld aantal gewerkte uren per persoon, maar ook van de kwaliteit van de ingezette arbeid en van de inspanning van de werknemers. Lonen hebben vanuit deze optiek niet enkel een invloed op de participatiebeslissing en op het aanbod van arbeidsuren, maar ook op langere ter-

mijn op de beslissing om opleidingen te volgen en op de korte termijn op de mate waarin men zich wil inspannen. Hoewel de meeste economen het met de voorgaande redenering wel eens zullen zijn, nemen zij 'inspanning' weinig in overweging in hun modellen en analyses. Het probleem is natuurlijk dat men weinig empirisch materiaal ter beschikking heeft om in deze kwestie inzicht te verwerven.

In 'Intertemporal Substitution of Effort: Some Empirical Evidence', in: *Economica*, vol. 70 (2003) pp. 579-595 exploiteert John TREBLE een data-set, die toelaat om in dit probleem enig inzicht te verwerven. De gegevens komen voort uit de loonboeken van een 19de-eeuwse Britse mijn uit county Durham. De arbeidsorganisatie en de verloningsmodaliteiten van deze mijn waren zodanig dat men ze kan beschouwen als een 'natuurlijk' experiment dat toelaat om het effect van loonsveranderingen op inspanning te analyseren.

Op het einde van de 19de eeuw ontgon men in County Durham steenkool nog steeds met de hand. 'Kappers', die ook de verantwoordelijkheid hadden voor de veiligheid van hun 'werkplaats' en dus van tijd tot tijd het nodige stutwerk moesten verichten, maakten de brokstukken steenkool los en laden ze in tobbes. Eens een tobbe gevuld merkten ze deze als 'hun' werk. 'Duwers' brachten deze tobbes naar de schacht langswaar ze naar boven werd gehesen, gewogen, gescreend en de verloning bepaald. De lengte van de shiften lag vast. Een 'kapper' werd betaald a rato van de inhoud van 'zijn' tobbes; een 'duwer' a rato van het aantal tobbes dat hij die dag had verzet. De markt voor steenkool uit Durham kende twee grote bronnen van onzekerheid. Eerst en vooral was de vraag naar steenkool onderhevig aan grote fluctuaties. Dit risico werd gedeeld door werkgever en werknemers door de lonen te koppelen aan de verkoopprijs. Maar belangrijker was de tweede bron van onzekerheid. De erg heterogene structuur van de ondergrond maakte dat de productiviteit van een individuele arbeider cruciaal afhing van de werkplek die hem werd toegewezen. Het is evident dat de toewijzing van werkplaatsen in deze omstandigheden van grote invloed was op de verdiensten van de mijnwerkers en dat in een dergelijke situatie het risico op allerlei vormen van favoritisme niet denkbeeldig was. Om dit te vermijden gebruikte men twee systemen. Om de invloed van de geologische fac-

toren op de output tegen te gaan werkte men een systeem uit dat toeliet om onder bepaalde omstandigheden de lonen zo aan te passen dat men binnen het stukloon-systeem een grotere gelijkheid verkreeg in de beloning van 'inspanning'. Om de invloed van de werkplaats op de verdiensten te kunnen beperken gebruikte men een loterij voor de toewijzing ervan. Kennelijk leidde dit op termijn tot een vrij ondoorzichtig geheel zodat men in 1891 besliste om de structuur van de vergoedingen te herzien. Dit leidde tot een periode waarin men de loonvoeten varieerde voor mijnwerkers die in dezelfde werkplaats bleven werken. "... a mean preserving squeeze of piece rates paid in different places in the mine was followed by a randomization of work assignments. Thus, individual workers received an adjustment upwards or downwards of the piece rate that they received for working in their current place. Their output is observed daily both before and after the adjustments were made. Two weeks later, another, anticipated, reassignment of workplaces was made, so that workers were effectively randomized within the distribution of real wages. At the time of the rate adjustment the workers knew that the new rate would last for only two weeks, and their rational expectation of the wage rate at the end of the fortnight would be the mean rate" (p. 582).

Inzake arbeidsaanbod noopte deze structuur de mijnwerkers tot twee simpele keuzes. Ofwel kwamen ze op voor een shift ofwel niet. In het eerste geval moesten ze beslissen hoe erg ze zich zouden inspannen. De herziening van de verloningsstructuur in 1891 levert de nodige gegevens die toelaten om na te gaan in welke mate deze twee beslissingen door een wijziging in de lonen werd beïnvloed. De analyses die Tremble op deze gegevens uitvoert, tonen aan dat er voor wat betreft het opkomen voor een shift geen significante invloed te merken is. Maar wat betreft de geleverde inspanning is het effect wel degelijk significant en aanzienlijk. Een tijdelijke verhoging van het (stuk)loon zette de mijnwerkers wel degelijk aan tot harder werken.

TREBLE wijst op twee redenen waarom deze resultaten – zelfs al zijn ze gebaseerd op empirisch materiaal uit de 19de eeuw – belangrijk zijn. Ten eerste vormen ze de eerste empirische demonstratie dat een dergelijk effect van lonen op inspanning in-

derdaad bestaat. Of zelfs meer dat het niet enkel bestaat, maar belangrijker kan zijn dan het effect op het aantal gewerkte uren. Ten tweede, als men vandaag bij de verklaring van de fluctuaties van werkgelegenheid, output en lonen discussieert over de geschiktheid van intertemporele arbeidsaanbods aanpassingen dan houdt men enkel rekening met het arbeidsaanbod gemeten in uren. Men schijnt het er trouwens over eens te zijn dat de invloed van wijzigingen in de lonen op het arbeidsaanbod niet groot genoeg is om de geobserveerde

wijzigingen in werkgelegenheid te verklaren. Gezien de langere periodes die men in dat debat meestal beschouwt, is de invloed op 'inspanning' wellicht evenmin erg belangrijk. Maar voor schokken waarvan men verwacht dat ze slechts korte tijd zullen duren kan de invloed van lonen op de geleverde inspanning wel degelijk aanzienlijk zijn.

Walter Van Trier

Aankondigingen

Arbeid tussen markt en beleid

Tweedaags wetenschappelijk colloquium voor tien jaar VIONA

16 december-17 december 2004

Brugge, Sint-Jan hospitaal

VIONA, het beleidsgericht arbeidsmarktonderzoeksprogramma van de Vlaamse Regering bestaat tien jaar.

De Vlaamse Regering, de Vlaamse Sociale Partners, de Administratie Werkgelegenheid en het Steunpunt WAV organiseren, met steun van het ESF, een internationaal georiënteerd wetenschappelijk colloquium, waarin evaluaties van tien jaar arbeidsmarktbeleid en arbeidsmarktonderzoek centraal staan.

Allerlei thema's die in het VIONA onderzoeksprogramma aan bod kwamen, zoals levenslang leren, activerend arbeidsmarktbeleid, evenredige arbeidsdeelname, loopbaanbeleid, werkbaarheid, aansluiting

onderwijs-arbeidsmarkt, opleidingsbeleid, combinatie gezin-arbeid, worden in een 'position' paper toegelicht. Deskundigen uit binnen- en buitenland, waaronder J.Cl. Barbier, K. Mayhew, C. Hakim, R. VanderVelden, S. Dhondt, D. Van Welsum, geven een reactie.

De voorstelling van het tiende Jaarboek over de arbeidsmarkt in Vlaanderen sluit dit wetenschappelijk colloquium af.

Een voorlopig programma en een inschrijvingsformulier is eerstdaags te vinden op de website van VIONA (www.viona.be) en op de website van het Steunpunt WAV (www.wav.be).

Measuring the information society

Europese conferentie over arbeidsmarktindicatoren in de
informatiesamenleving

30 september 2004-1 oktober 2004

Brussel

Op donderdag 30 september en vrijdag 1 oktober 2004 wordt in Brussel een Europese conferentie georganiseerd over arbeidsmarktindicatoren in de informatiesamenleving: 'Measuring the Information Society'. De conferentie wordt georganiseerd ter afsluiting van het STILE-project. STILE – Statistics and Indicators on the Labour Market in the eEconomy – is een driejaarlijks Europees project met negen partners dat door de sector Arbeid en Organisatie van het HIVA wordt gecoördineerd. Op het programma staan niet alleen de projectresultaten maar ook bijdragen van internationale experts over de arbeidsmarkt in de informatiesamenleving.

Volgende topics komen onder meer aan bod:

- Arbeidsmarktmobiliteit in de 'nieuwe' en de 'oude' economie: de harde cijfers;

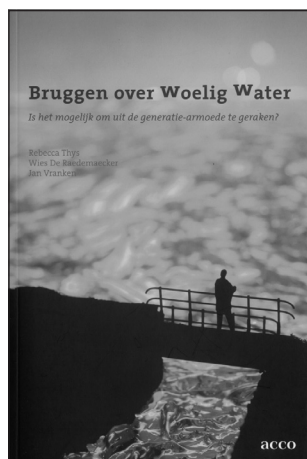
- Beroepen in de informatiesamenleving ontrafeld;
- Naar een Europese convergentie van organisatieonderzoek;
- Classificeren en coderen van beroepen en sectoren in de nieuwe economie: de 'doos van pandora' geopend?;
- Telewerk: over eensluidende concepten en nieuwe realiteiten.

Alle informatie over programma en inschrijvingen, alsook de meest recente resultaten van het STILE-project zijn te vinden op: <http://www.stile.be>.

Rebecca Thys, Wies De Raedemaeker en Jan Vranken

Bruggen over woelig water

Is het mogelijk om uit de generatie-armoede te geraken?

Het boek is bedoeld voor iedereen die meer over de mechanismen van de armoede wil te weten komen.

REBECCA THYS is sociologe en werkte als onderzoekster bij de Onderzoeksgroep Armoede, Sociale Uitsluiting en de Stad (OASeS) van de Universiteit Antwerpen.

WIES DE RAEDEMAEKER is psycholoog en was eveneens werkzaam als onderzoeker bij OASeS.

JAN VRANKEN is socioloog en gewoon hoogleraar aan de Universiteit Antwerpen, waar hij onder meer OASeS leidt en promotor-coördinator van het Steunpunt Gelijkekansenbeleid is.

Kunnen generatie-armen ontsnappen uit de armoede? Op het eerste gezicht lijkt dit uitgesloten. En tóch gebeurt het. In vele generatie-arme gezinnen slaagt een van de kinderen erin een leven op te bouwen dat de armoede overstijgt.

ISBN 90 334 5624 9

€ 23,50 (excl. verzendingskosten € 3,00)

In dit boek gaan de auteurs niet zozeer op zoek naar factoren zoals de persoonlijkheid van de arme of het toeval als middel om uit de armoede te geraken, maar naar sociale omgevingsfactoren die armen blijvend uit de armoede weten te houden. De methoden die de auteurs voor dit onderzoek hanterden, zijn zowel sociologisch als psychologisch. Interviews met getuigen leverden het onderzoeksmateriaal.

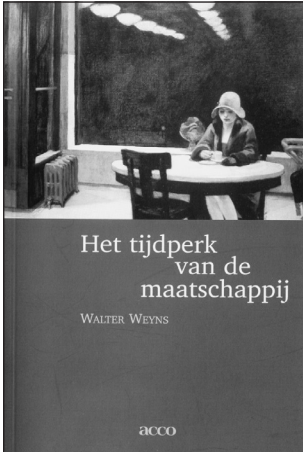
Uit het onderzoek blijkt dat onderwijs, werk of een betere woning (instrumentele mobiliteit) niet volstaan als hefboom, maar dat sociale netwerken en ondersteunende relaties (expressieve mobiliteit) evenzeer nodig zijn. Een andere interessante vaststelling is dat de opleiding tot ervaringsdeskundige ook op het vlak van expressieve sociale mobiliteit een voltreffer is.

Uitgeverij Acco
Brusselsestraat 153, 3000 Leuven
tel. 016/62 80 00 – fax 016/62 80 01
e-mail: uitgeverij@acco.be
www.uitgeverij.acco.be

Walter Weyns

Het tijdperk van de maatschappij

WALTER WEYNS doceert cultuurtheorie en sociologie aan de Universiteit Antwerpen. Hij publiceerde over diverse cultuurkritische en sociologische onderwerpen en schreef een dissertatie over Jürgen Habermas.

ISBN 90 334 5571 4

€ 22,50 (excl. verzendingskosten € 3,00)

Het tijdperk van de maatschappij is over. Wat in de plaats komt, heeft geen naam en zal er vermoedelijk ook nooit een krijgen. Namen zijn voorbehouden voor dingen met een samenhang. De toestand waarin wij leven, in het tijdperk ná de maatschappij, heeft die samenhang niet. Wie het onoverzichtelijke, fluïde sociale leven van vandaag nog onder één noemer zou willen brengen, gaat voorbij aan de ingrijpende ervaring die vele mensen tekent: die van onoverzichtelijkheid, onzekerheid, instabiliteit, permanente onduidelijkheid. Dat geldt niet alleen voor wat we 'maatschappij' noemen, maar ook voor onze cultuur, onze waarden en niet in het minst ook voor onze persoonlijkheid (ons 'zelf').

In vijf essays wordt telkens een ander aspect van de hedendaagse schimmigheid onder de loep genomen. Het resultaat is een pittig en confronterend portret van onszelf en onze postculturele tijd.

Uitgeverij Acco
Brusselsestraat 153, 3000 Leuven
tel. 016/62 80 00 – fax 016/62 80 01
e-mail: uitgeverij@acco.be
www.uitgeverij.acco.be